

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА БІБЛІОТЕКА
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ АГРАРНОЇ НАУКИ, ОСВІТИ І ТЕХНІКИ
ІНСТИТУТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ НААН

НАУКОВО-ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРОВИРОБНИЦТВА ЯК ЗАПОРУКА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ВЧОРА, СЬОГОДНІ, ЗАВТРА

МАТЕРІАЛИ
X НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

м. Київ,

16-17 вересня 2026 р.

УДК 93/94:37:001:63+62(477)(043)

Н 34 *Друкується згідно з рішеннями вченої ради Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН (протокол № 9 від 24 вересня 2026 р.)*

Н 34 **Науково-інноваційний розвиток агровиробництва як запорука продовольчої безпеки України: вчора, сьогодні, завтра**: матеріали X Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 16–17 вересня 2026 р. / НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграр. науки, освіти та техніки, ІСГ Західного Полісся НААН; редкол.: В.А. Вергунов (гол. ред.), С. В. Нижник (від. секр.) та ін. Київ, 2026. 353 с.

Збірник матеріалів X науково-практичної конференції «Науково-інноваційний розвиток агровиробництва як запорука продовольчої безпеки України: вчора, сьогодні, завтра» висвітлює актуальні питання розвитку аграрної науки, інноваційних технологій та їх упровадження у виробничу практику. У матеріалах конференції представлено результати досліджень з теоретико-методологічних засад інноваційного розвитку агропромислового комплексу, трансферу наукових розробок, інформаційно-бібліотечного забезпечення аграрної галузі, міжнародного наукового співробітництва та інтеграції української аграрної науки до Європейського дослідницького простору. Окрему увагу приділено історико-науковому осмисленню інноваційного розвитку агровиробництва, питанням післявоєнного відновлення аграрного сектору та зміцнення продовольчої безпеки України. Збірник репрезентує науковий доробок дослідників і сприяє обміну досвідом, розвитку міждисциплінарної взаємодії та формуванню перспективних напрямів інноваційного розвитку аграрної сфери.

Матеріали збірника можуть бути корисними для науковців, освітян, практиків аграрної галузі, студентів і всіх, хто цікавиться проблемами інноваційного розвитку та продовольчої безпеки.

СКЛАД РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Голова: **Вергунов В.А**., д-р с.-г. наук, д-р іст. наук, професор, академік НААН;

Секретар: **Нижник С.В**., канд. іст. наук, старший дослідник;

ЧЛЕНИ:

Аннєнков І.О., канд. іст. наук, старший дослідник;

Аннєнкова Н.Г., д-р іст. наук, доцент;

Бей Р.В., д-р.іст. наук, с.н.с, академік НААН;

Демуз І.О., д-р.іст. наук, професор;

Каштанова Т.В., канд.іст.н., старший дослідник;

Корзун О.В., д-р іст. наук, доцент;

Кучер В.І., д-р іст. наук, професор;

Підгайна Т.М., канд. іст. наук; старший дослідник;

Соловей Г. М., канд. іст. наук; старший дослідник;

Татарчук Л.М., канд. іст. наук; старший дослідник;

Уткін О.І., д-р іст. наук, професор;

Щебетюк Н.Б., д-р іст. наук, с.н.с.;

Юрчак Е.В., канд. іст. наук.

УДК 93/94:37:001:63+62(477)(043)

Кучер В. І. З ІСТОРІЇ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ АГРОНОМІЧНИХ ЗНАНЬ В СЕЛЯНСЬКМУ ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОСТОРІ З ДОСВІДУ ПОЛТАВСЬКОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СТАНЦІЇ ***231***
Литвинко А. С. ПРИКЛАДНІ ТЕХНОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ МАТЕМАТИКИ НАН УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ ІНЕРЦІАЛЬНОЇ НАВІГАЦІЇ ***238***
Лямець Л. І. П. М. ЛОМОНОСОВ-ГЕЙЄР ТА ЖАБКІВСЬКЕ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ТОВАРИСТВО ***240***
Мамрай В. В., Соловей Г. М. ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ РОСЛИН ВІД ШКІДНИКІВ І ХВОРОБ В УКРАЇНІ У 1930–1940-Х РОКАХ ***243***
Навальна М. І. НЕОЛОГІЗАЦІЯ АГРАРНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ НА ТЛІ СВІТОВОГО РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ***246***
Нижник С. В. НАУКОВА ШКОЛА АКАДЕМІКА О. О. СОЗІНОВА: ПРОГРАМА ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЗДОБУТКИ ***248***
Олійник Т. Б. ВІД ПОРОДНОЇ БІОЛОГІЇ ДО ФІЗІОЛОГІЇ АДАПТАЦІЇ: ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВОГО ПРЕДМЕТА В ДОСЛІДЖЕННЯХ Ф.К. ПОЧЕРНЯЄВА (1950–1980-ті рр.) ***252***
Підгайна Т. М. РОЛЬ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СПІЛКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ «СІЛЬСЬКИЙ ГОСПОДАР» У ВІДБУДОВІ ЦУКРОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ (1922–1923 РР.) ***254***
Самородов В. М., Шиян О. О. РОЗБУДОВИК ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА УКРАЇНИ: ДО 100-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Є. П. СТЕКЛЕНЬОВА (1926–2019) ***255***
Спорников В. О. ГЕНЕТИЧНИЙ ЗАХИСТ РОСЛИН У КОНЦЕПЦІЇ СТАБІЛЬНОГО АГРОВИРОБНИЦТВА: ПОГЛЯДИ АКАДЕМІКА М. П. ЛІСОВОГО ***258***
Ткаченко В. М. ІНОВАЦІЙНИЙ ВНЕСОК МИКОЛИ БЕНАРДОСА В СІЛЬСКЕ ГОСПОДАРСТВО КІНЦЯ XIX СТ. ***260***
Хоменко Є. В. РОБОТА СТАНЦІЇ ВИПРОБУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ МАШИН КИЇВСЬОГО ПОЛІТЕХНІЧНОГО ІНСТИТУТУ В 1901–1902 рр. ***263***
Шкребтій В. С. ВИКОРИСТАННЯ НАУКОВОЇ ФОТОГРАФІЇ В НАУКОВИХ ТА НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ ЦІЛЯХ НА АНТАРКТИЧНІЙ СТАНЦІЇ «АКАДЕМІК ВЕРНАДСЬКИЙ» ***266***
Шостя А. М., Самородов В. М., Усенко С. О. НЕЗАБУТНЄ ІМ'Я В УКРАЇНСЬКІЙ БІОТЕХНОЛОГІЇ ДО 100-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Н.А. МАРТИНЕНКО (1926–2011) ***268***
Щебетюк Н. Б. ФОРМУВАННЯ ІСТОРІОГРАФІЧНОЇ ТРАДИЦІЇ В ДОСЛІДЖЕННІ РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ (перша третина XX ст.) ***270***

НЕЗАБУТНЄ ІМ'Я В УКРАЇНСЬКІЙ БІОТЕХНОЛОГІЇ ДО 100-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Н.А. МАРТИНЕНКО (1926-2011)

Шостя А.М., Самородов В.М., Усенко С.О.

Полтавський державний аграрний університет (м. Полтава)

Програми трансплантації відіграють все ширшу роль в селекції сільськогосподарських тварин XXI сторіччя. Україна не являється винятком серед країн де проводять ці біотехнологічні програми. Стосовно галузі свинарства лідерство у їх здійсненні належить науковцям Інституту свинарства і АПВ НААН [1, 2, 3]. Тут їх розробка пов'язана з діяльністю академіка О. В. Квасницького і його наукової школи. Саме до неї належить докторка біологічних наук Н. А. Мартиненко (1926-2011) [3]. У цьому році виповнилося 100 років з дня народження цієї цілеспрямованої дослідниці, і 30 років, яка стараннями разом з учнями і колегами вперше на пострадянських тернах нехірургічно (трансцервікально) одержали поросят трансплантантів [2, 4]. З огляду на це хотіли б через призму історії розглянути здійснення цього важливого експерименту світового виміру.

Зазначимо, що він має декілька етапів. Розглянемо лише ті із них, які були пов'язані з діяльністю Н. А. Мартиненко. При цьому слід відмітити, що перші досліди з трансплантації ембріонів сільськогосподарських тварин було проведено О. В. Квасницьким в 1948 - 1949 роках у Полтаві на кролях. Але через панування тоді антинаукових поглядів Т. Д. Лисенка про визначальний вплив на спадковість умов зовнішнього середовища та експериментального обґрунтування «теорії вегетативної гібридизації» у тваринництві, дослідники мусили одержаний приплід трансплантаційного походження назвати «гібридами», а реципієнтові вони відводили роль «ментора». Все це робилось за аналогією із поглядами І. В. Мічуріна і на догоду тому що у ті часи одним із найважливіших завдань у тваринництві вважалося «широке запровадження мічуринських методів зі спрямованої зміни спадковості» [3].

Об'єктом зазначених дослідів свідомо було обрано кролів через їх багатоплідність та короткий відтворний цикл. Пересадки ж були міжпородними, що давало можливість робити висновки відносно характеру і ступеня материнського впливу. Безпосередньо виконавцями досліджень були найближчі помічниці О. В. Квасницького – доцент Полтавського сільськогосподарського інституту М. М. Маньковська та аспірантка Полтавського НДІ свинарства Л. О. Конюхова. Саме до них Олексій Володимирович підключив студентку практикантку біофаку Харківського державного університету Н. А. Мартиненко. Впродовж експерименту зазначенним колективом було проведено десятки міжпорідних пересадок ембріонів з використанням п'яти порід королів. Отримані результати свідчили про більшу масу при народженні, вищий вміст гемоглобіну в крові та інші показники підвищеної життєдіяльності у трансплантатів. Разом з тим, породні ознаки які контролює генотип, під впливом організму реципієнта не зазнали змін. Саме це і було чітко зафіксовано експериментаторами [3].

Таким чином, тодішня студентка залучалась до відповідальної наукової роботи, здобула неабияку професійну практичну підготовку. Це вплинуло на коло її інтересів, сформувало із неї досвідчену дослідницю із фізіології сільськогосподарських тварин, надто їх відтворення [4]. У цій галузі Ніна Антонівна стала не просто самодостатньою науковицею, а фахівчинею світового рівня, виплекану власною наполегливою працею та стараннями академіка О. В. Квасницького [3, 4]. Під його керівництвом вона виконала і захистила у 1960 р. кандидатську дисертацію з питань функціональної асиметрії і моторної функції матки свині, а згодом, в 1972 р. – докторську, з проблем боротьби з ембріональною смертністю сільськогосподарських тварин [4].

У 1986 р., коли О. В. Квасницькому було запропоновано поновити й поглибити започатковані ним раніше напрями трансплантації ембріонів свині, то саме Н. А. Мартиненко академік доручив практичне керівництво з розробки нехірургічного способу їх отримання. До цього вона залучила молодих науковців – В. О. Лобченка, П. В. Денисюка, О. Г. Чиркова, а також завідувача лабораторії – доктора біологічних наук, теж учня О. В. Квасницького – В. Ф. Коваленка. Таким чином, було сформовано творчий колектив, у якому вдало поєднувалися теоретичні професійні знання з високою працездатністю молодих дослідників. Підтвердження цьому – ціла низка виконаних та оригінальних напрацювань авторського характеру. Серед них перш за все слід назвати розробку Полтавської технології трансплантації ембріонів свині (хірургічний спосіб) [1].

Згодом, на основі цих наробок, у 1989-1990 рр. зазначені науковці здійснили нехірургічну пересадку ембріонів свині. Ця їх наполеглива робота сприяла тому, що у кінці 1996 р. було одержано перших в Україні та на теренах усього колишнього СРСР нехірургічних поросят трансплантантів [2]. Цікаво, що трішки раніше за полтавських науковців це зробили колеги із Європейського Союзу та США, а одночасно із ними цього досягли вчені з Японії. Це ще раз доводить справжню пріоритетність досліджень Полтавської наукової школи О. В. Квасницького, гідним представником якої являється Н.А. Мартиненко, яка у 2004 році за розроблення і впровадження у виробництво новітніх біотехнологій відтворення, розмноження та поліпшення сільськогосподарських тварин, разом з академіком НААН В. Ф. Коваленком та іншими вченими була удостоєна звання лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки. Саме найкраще підтвердження її багаторічного лідерства та вкладу в розвиток трансплантації ембріонів і генної інженерії у тваринництві України.

Джерела та література

1. Квасницький О.В., Мартиненко Н.А, Коваленко В.Ф., Лобченко О.В., Денисюк П.В., Чирков О.Г., Підтереба О.І. Полтавська технологія трансплантації ембріонів свиней. Свинарство. Вип. 51. Київ, 1995. С. 9-15.

2. Мартиненко Н., Коваленко В., Чирков О., Почерняєв К, Денисюк П, Одержано перше порося методом безкровної трансплантації. Тваринництво України. 1998. № 7. С. 12.

3. Мартиненко Н. А Разработка методов трансплантации ембрионов млекопитающих О. В. Квасницким и его школой. Вісник Полтавського сільськогосподарського інституту. 2000. № 1. С. 20-22.

4. Самородов В. М. Мартиненко Ніна Антонівна. Полтавіка. Полтавська енциклопедія. Т 6. Полтава: Мозаїка, 2019. С. 412-413.

ФОРМУВАННЯ ІСТОРІОГРАФІЧНОЇ ТРАДИЦІЇ В ДОСЛІДЖЕННІ РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ (перша третина XX ст.)

Щебетюк Н. Б.

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (м. Київ)

Процес формування вітчизняного наукового дискурсу з історії становлення аграрного експериментаторства на українських теренах активізували праці його безпосередніх організаторів у першій чверті XX ст. Пропонується розглянути основні історіографічні напрацювання, які одночасно можуть слугувати складовою джерельної бази вивчення особливостей еволюційного поступу аграрної науки. Отже, початковий етап висвітлення науково-організаційних засад сільськогосподарської дослідної справи в Україні відображено у публікаціях середини та кінця 1920-х років. Зокрема, у працях видатних учених-агрономів В.В. Вінера [1], С.П. Кулжинського [2], О.Н. Соколовського [3] та О.А. Янати [4] розкрито специфіку реалізації обласного принципу побудови галузевого дослідництва, перебіг якого супроводжувався не лише фінансовими обмеженнями, а й методологічними викликами. При цім згадаємо, що першу спробу державного планування сільськогосподарської дослідної справи у 1894 р. здійснив професор П.А. Костичев, запропонувавши мережу з 8 районних станцій. Нормативну базу галузі заклало «Положення про сільськогосподарські дослідні установи» (1901), що визначило типологію станцій та сприяло зростанню їхньої кількості. Попри це, Державна Дума за запитом професора С.М. Богданова визнала такий розвиток незадовільним. Відповіддю став розроблений В.В. Вінером «Проєкт порайонного вивчення сільського господарства» (1908), що заклав принцип державного планування аграрної науки на основі фізико-географічного районування. Після обговорення на регіональних нарадах, у 1910 р. проєкт створення перших 8 обласних станцій було офіційно схвалено. Але впродовж наступного десятиріччя, як зазначав В.В. Вінер, накопичилося чотири ключові групи проблем: 1) фізико-географічні межі дослідних областей не збігалися з адміністративним поділом повітів і губерній, що спричиняло постійне ігнорування природничо-географічних принципів на користь бюрократичних; 2) відсутність земельних ділянок поблизу великих культурних центрів призводила до територіальної розчленованості відділів станцій, підриваючи їхню цілісність,